Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING KONSTITUTSIYAVIY ASOSLARI

Azizbekov Boburjon Azizbeko'g'li
Namangan davlat universiteti
Yuridik fakulteti 1-bosqich talabalari
Ilmiy rahbar: **O.Pulatov**
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20326529

Anontatsiya: Maqolada ommaviy axborot vositalarining Yangi O'zbekiston Konstitutsiyasidagi huquqiy asoslari va jamiyatdagi o'rni tahlil qilinadi. OAV erkinligi, axborot olish huquqi va jurnalistlarning erkin faoliyati demokratik jamiyatda davlat boshqaruvining shaffofligini ta'minlash va jamoatchilik fikrini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Shavkat Mirziyoyevning "OAV to'rtinchi hokimiyat sifatida samarali muloqotni ta'minlashi zarur" degan fikri orqali davlat siyosatining rivoji va OAVning erkinligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar; Ommaviy axborot vositalari, Yangi O'zbekiston Konstitutsiyasi, Axborot erkinligi, Jurnalistika, Demokratiya, Senzura taqiqlanishi, Davlat boshqaruvi shaffofligi, Fuqarolik jamiyati, "To'rtinchi hokimiyat", Jamoatchilik fikri, Korrupsiyaga qarshi kurash, Axborot olish huquqi

Bugungi globallashib borayotgan jamiyat taraqqiyotida ommaviy axborot vositalari muhim o'rin egallaydi. OAV jamiyatda axborot almashinuvi, jamoatchilik fikrini shakllantirish hamda davlat va jamiyat o'rtasidagi aloqani ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Shu sababli OAV faoliyati demokratik davlat tuzumiga ega davlatlar konstitutsiyasida mustahkamlab qo'yilganidek Yangi O'zbekiston konsitutsiyasida ham alohida bob bilan mustahkamlab qo'yilgan.

Ommaviy axborot vositalari- jamiyatdagi eng kuchli,jamiyat taraqqiyotining qanday bo'lishini belgilovchi vositadir.

Ommaviy axborot vositalari eng asosiy, qudratli va ta'sirchan mafkura vositasidir. Chunki ommaviy axborot vositalari ommaning o'ziga xos tarbiyachisi, muhim tadbirlarning tashkilotchisi, dolzarb muammolarni hal qilishning ta'sirchan quroli bo'lib xizmat qiladi. Aynan ommaviy axborot vositalari orqali milliy qadriyatlarimiz va umuminsoniy qadriyatlar, milliy g'oya va demokratik tamoyillar targ'ib-tashviq qilinadi. Ommaviy axborot vositalari doimo demokratiya va so'z erkinligining o'ziga xos o'lchovi, ko'rsatkichi bo'lib kelgan. Erkin va mustaqil ommaviy axborot vositalari demokratik taraqqiyotni rag'batlantiradi va mustahkamlaydi.

Amerikalik jurnalist va siyosiy sharhlovchi Walter Lippmann ommaviy axborot vositalarining jamiyatdagi rolini alohida ta'kidlab o'tgan. Uning fikricha, ommaviy axborot vositalari jamiyatdagi voqea-hodisalarni insonlar ongida aks ettiruvchi muhim vosita hisoblanadi. Lippmann shuni qayd etadiki, ko'pchilik insonlar atrofdagi voqelikni bevosita emas, balki ommaviy axborot vositalari orqali qabul qiladi.[1]

Shu sababli ham OAV jamoatchilik fikrini shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Ommaviy axborot vositalari odamlarning dunyo haqidagi tasavvurlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Yangi O'zbekiston Konstitutsiyasida fuqarolarning axborot izlash, olish va uni tarqatish huquqi kafolatlangan bo'lib, bu ommaviy axborot vositalari erkin faoliyat yuritishining asosiy huquqiy poydevorini tashkil etadi. Konstitutsiyada senzura taqiqlanishi hamda ommaviy axborot vositalarining erkinligi belgilab qo'yilganligi mamlakatimizda so'z erkinligi va ochiqlik tamoyillarining muhim kafolati hisoblanadi.

Ommaviy axborot vositalarining konstitutsiyaviy asoslari nafaqat Konstitutsiya, balki boshqa normativ-huquqiy hujjatlar bilan ham mustahkamlangan. Jumladan, Ommaviy axborot vositalari to'g'risida Qonun hamda Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risida Qonun OAV

faoliyatining huquqiy asoslarini, jurnalistlarning huquq va majburiyatlarini hamda axborot erkinligi kafolatlarini belgilab beradi.

Bugungi kunda “to’rtinchi hokimyat” sifatida qaralayotgan OAV o’z faoliyatini hech qanday cheklovlarsiz,faqatgina qonunga bo’ysungan holda amalga oshirishlari uchun davlatimiz raxbari shafeligida bir qancha jadal ishlar amalga oshirilmoqda.

Xususan, mamlakatimizda davlat organlari faoliyatining ochiqligi va shaffofligini ta’minlash maqsadida matbuot xizmatlari faoliyati takomillashtirildi, jurnalistlar va blogerlarning jamiyat hayotidagi o‘rni yanada mustahkamlandi. Shu bilan birga, ommaviy axborot vositalarining erkin faoliyat yuritishini ta’minlash, axborot olish va uni tarqatish huquqini kengaytirish bo‘yicha bir qator huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Bu jarayonlar fuqarolarning axborot olish huquqini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Ommaviy axborot vositalari nafaqat axborot tarqatish, balki davlat organlari faoliyati ustidan samarali jamoatchilik nazoratini amalga oshirishning asosiy mexanizmi hisoblanadi. Yangi O‘zbekiston sharoitida OAV "to‘rtinchi hokimiyat" sifatida korrupsiyaga qarshi kurashish, byudjet mablag‘larining maqsadli sarflanishi va qonun ustuvorligini ta’minlashda faol ishtirok etmoqda.

Konstitutsiyada belgilangan senzuraning taqiqlanishi va axborot olish erkinligi jurnalistlarga jamiyatdagi og‘riqli nuqtalarni qo‘rqmasdan ko‘tarib chiqish imkonini beradi. Bu esa, o‘z navbatida, mansabdor shaxslarning xalq oldidagi hisobdorligini oshirib, davlat boshqaruvining shaffofligini ta’minlaydi.

Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi ommaviy axborot vositalari faoliyatining huquqiy asoslarini yanada mustahkamladi. Konstitutsiyaga ko‘ra, har bir shaxs axborotni izlash, olish va uni tarqatish huquqiga ega bo‘lib, davlat ushbu huquqning amalga oshirilishini kafolatlaydi. Mazkur norma jamiyatda axborot erkinligini ta’minlash hamda ommaviy axborot vositalarining mustaqil faoliyat yuritishi uchun muhim huquqiy poydevor bo‘lib xizmat qiladi. [2]

Konstitutsiyada ommaviy axborot vositalari erkinligi alohida mustahkamlangan bo‘lib, ular qonunga muvofiq ravishda axborotni izlash, olish va tarqatish huquqiga ega ekanligi belgilab qo‘yilgan. Shu bilan birga, senzuraning taqiqlanishi ham Konstitutsiyada qayd etilgan. Bu esa jurnalistlar va ommaviy axborot vositalariga jamiyatdagi muhim ijtimoiy-siyosiy masalalarni erkin yoritish imkonini beradi.[3]

Ommaviy axborot vositalari davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirishda ham muhim rol o‘ynaydi. OAV orqali fuqarolar davlat boshqaruvi jarayonlari haqida axborot oladi hamda jamoatchilik fikri shakllanadi. Shu sababli ham ommaviy axborot vositalari demokratik jamiyatning muhim institutlaridan biri sifatida e’tirof etiladi.

Zamonaviy axborot makonida internet nashrlari va ijtimoiy tarmoqlar ham axborot tarqatishning muhim vositalariga aylandi. Natijada ommaviy axborot vositalarining jamiyatdagi ta’siri yanada ortib bormoqda. Bu esa axborot erkinligi va ochiqlik tamoyillarini yanada rivojlantirishni talab etadi.

Shu o‘rinda ta’kidlash joizki, bugungi kunda ommaviy axborot vositalari jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ularning erkin va mustaqil faoliyat yuritishi demokratik jamiyat rivojining muhim sharti sifatida e’tirof etiladi. Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ommaviy axborot vositalari erkinligi, axborot izlash, olish va uni tarqatish huquqlari mustahkamlab qo‘yilgani mamlakatimizda so‘z erkinligi va ochiqlik tamoyillarining muhim huquqiy kafolati bo‘lib xizmat qiladi.

Bu borada davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev ham ommaviy axborot vositalarining jamiyat hayotidagi o‘rni haqida alohida to‘xtalib, shunday ta’kidlagan: “Ommaviy axborot vositalari chin ma’noda ‘to‘rtinchi hokimiyat’ga aylanib, davlat va jamiyat o‘rtasida ochiq va samarali muloqotni ta’minlashi zarur”.[4]

Ushbu fikr mamlakatimizda OAV faoliyatini qo‘llab-quvvatlash, jurnalistlarning erkin ishlashi uchun zarur sharoitlarni yaratish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri ekanini ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, ommaviy axborot vositalarining konstitutsiyaviy asoslari fuqarolarning axborot olish huquqini ta’minlash, davlat organlari faoliyatining ochiqligi va shaffofligini kuchaytirish hamda jamiyatda demokratik qadriyatlarni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois OAVning erkin va mas’uliyatli faoliyati huquqiy demokratik davlat va kuchli fuqarolik jamiyatini barpo etishda muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. "O‘zbekiston: milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura". 1-jild. – Toshkent: O‘zbekiston, 1996. – 45-bet.
2. Carré de Malberg R. Contribution à la théorie générale de l'État. – Paris: Sirey, 1920.
3. Loewenstein K. Verfassungslehre. – Tübingen: J.C.B. Mohr, 1959.
4. Dicey A.V. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. – London: Macmillan, 1959.
5. Fuller L.L. The Morality of Law. – New Haven: Yale University Press, 1964.
6. Saidov A.X. Parlamentarizm: jahon tajribasi va O‘zbekiston modeli. – Toshkent: Adolat, 2021.